A°. 1825. ARNHEMSCHE COURANT N°. 141.
Zaturdag den 26. November.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Zitting van Donderdag, den 24. November.

De zitting omtrent half drie ure geopend zijnde, worden de notulen van het verhandelde in de vorige vergadering gelezen en goedgekeurd.

Voorts is gelezen eene koninklijke boodschap ten geleide van een ontwerp van wet, strekkende om eenige artikels van het tarief van regten op den in-, uit- en door-voer van goederen te wijzigen. Daarbij is gevoegd eene memorie van toelichting. Alle deze stukken zullen worden gedrukt, aan de leden rondgedeeld en verzonden naar de afdeelingen, ten einde aldaar te worden overwogen.

De kamer ontvangt van Zijne Exc den Minister van binnenlandsche zaken, overeenkomstig artikel 226 der grondwet, het verslag wegens den staat der hooge, middelbare en lagere scholen, gedurende het jaar 1824. Wordt besloten dit verslag te doen drukken en aan de leden ronddeelen.

De voorzitter brengt ter kennis der kamer eenen brief van den heer *van Heemstra* waarbij deze zich verontschuldigt wegens het niet bijwonen der zittingen, als wordende daarin door onpasselijkheid verhinderd.

De zitting, welke slechts tien minuten geduurd heeft, wordt opgeheven zonder bepaald adjournement.

FRANKFORT, den 23. November.

Volgens berigten uit Konstantinopel, van den 25. October, houdt zich *Ibrahim*-pacha nog steeds in Morea staande, en verwacht versterkingen van de expeditie uit Alexandria. In Coron, Modon en Navarino woedt de pest onder de Egijptenaren vrij hevig; doch ook de Grieken worden gezegd aan eene gelijke plaag te lijden, door eene epidemische ziekte, welke te Napoli is ontstaan en groote verwoestingen aanrigt. — Candia is het tooneel van bloedige voorvallen. Alle Turken op het platte land zijn door de Grieken nedergehouwen. Van de nabarige eilanden komt allerlei slag van volk, om aan de plundering deel te nemen. De Grieken bouwen groote verwachtingen op deze afwending; dan de Porte schijnt zich thans weinig om dergelijke partiele ondernemingen te bekommeren; zij vestigt haar oog uitsluitend op Morea, het brandpunt van den opstand. *Ibrahim*-pacha's silihdar is door den Grooten Heer met bevelen aan hem teruggezonden, om zijn begonnen werk ten spoedigste te voltooijen. De Egijptenaren verwoesten op hunne togten in Morea alles te vuur en te zwaard; dan het gevolg daarvan is, dat alle Moreoten, zonder onderscheid, ook die zich anders zouden onderworpen hebben, de wapens opvatten en zich in de gebergten werpen. Alle voorstellen van amnestie, van de zijde van *Ibrahim* pacha, worden, uit billijk mistrouwen, verworpen. Terwijl men van onderscheidene kanten het verschijnen der Turksch-Egijptische vloot bij Candia meldt, zwijgen de laatste brieven uit Alexandria, welke men te Konstantinopel ontvangen heeft, daarvan geheel en al, en berigten alleen, dat de vloot zeilree lag.

WEENEN, den 16. November.

HH. MM. de keizer en keizerin zijn heden uit Presburg alhier teruggekeerd. De inwoners hebben hunne vreugde deswege door eene algemeene illuminatie aan den dag geleid.

PARYS, den 21. November.

Men beweert dat de gezanten der groote mogendheden, in overeenstemming met ons ministerie, aan het hof te Madrid voorstellingen hebben gedaan, met betrekking tot den loop der zaken in Spanje. Zij zouden gepleit hebben voor een gematigd stelsel van bestuur, en geijverd tegen den overheerschenden invloed eener factie, welker zegepraal nieuwe vervolgingen zou na zich slepen. De gezanten der groote mogendheden te Madrid hebben ook verscheidene lange mondgesprekken gehad met den nieuwen besturenden minister, den hertog van *Infantado*, en aan deze omstandigheden wil men het toeschrijven, dat tot dus verre de geheele vernieuwing van het Spaansche ministerie, naar de begeerte der apostolische partij, is verschoven geworden, en geene dier maatregelen genomen zijn, welke de zegepraal dier partij moesten voltooijen. — De afgezette minister *Zea Bermudez* blijft nog steeds in den kring der staatsgezanten en hooge ambtenaren verkeeren. Dit is zonder voorbeeld in de nieuwe Spaansche geschiedenis, waar ieder ontslagen minister in den regel als in ongenade gevallen beschouwd wordt en de hoofdstad verlaten moet. Er zijn derhalve lieden, die gelooven, dat de heer *Zea* zijnen post zal herkrijgen, hetgeen echter onwaarschijnlijk is.

— Men herinnert zich, dat sir *Hudson Lowe*, gouverneur van St. Helena tot aan den dood van *Napoleon*, na zijne terugkeering te Londen, op zekeren dag aldaar door den jongen *de Las Casas* is aangerand en van denzelven slaag met eene karbats heeft ontvangen, zoo het schijnt om beleedigingen te wreken, waarover zijn vader, die *Napoleon* op St. Helena had verzeld, zich beklaagde. Onlangs is de heer *Emmanuel de Las-Casas* te Parijs moorddadig aangerand. Bij die omstandigheden, baart het volgende berigt in den *Courier Français* heden niet weinig opziens: » Sir *Hudson Lowe*, terwijl bij te Parijs, straat Rivoli, groot-hôtel van Parijs, logeerde, had tevens een vertrek te Passij, straat Francklin, No. 21., waarvan hij sedert den 29. October tot den avond van den 11. November heeft gebruik gemaakt. Maandag den 14. heeft hij in persoon, bij den heer *Lafitte*, crediet-brieven op Turkije gehaald, en Dingsdag 15, 's avonds tusschen 6 en 7 ure, heeft hij Parijs verlaten. 's Avonds vóór zijn vertrek, zeide hij, dat vermits de laster hem vervolgde, hij de reis zou uitstellen tot men de schuldigen zou ontdekt hebben.

» In den avond zelven van den 11. November, toen de heer *Emmanuel de Las-Casas* moorddadig is aangerand, kwamen twee kerels onderscheidene malen aan het huis van den heer *Emmanuel*, Nieuwestraat van Luxemburg, No. 13., en vroegen aan zijnen portier, of hij naar Passij was gegaan en op welk uur. Alle deze bijzonderheden zijn geheel naauwkeurig. (Den 19. dezer is sir *Hudson Lowe* te Frankfort aangekomen)

— Men begint nu de kracht der stoomwerktuigen, naar eenen kleineren maatstaf, ook bij het huisselijke leven en bij kleine bedrijven in te voeren. Zoo ziet men b. v. in de straat Richelieu te Parijs, achter het raam van spiegelglas van eenen chocolade-fabriekant een zeer zwierig, geheel van koper gemaakt klein stoomwerktuig, van ten hoogste een mans kracht, bijna alle dagen werken en op eene plaat van porfijrsteen, met een stalen rol, het chocoladen-deeg rollen; zoo ziet men te Londen niet zelden kleine stoomwerktuigen, van drie tot vier menschen kracht, waarvan het onderhoud dagelijks niet meer dan ongeveer 45 centen kost, bij smeltovens geplaatst, om de blaasbalken te drijven, of in eenige groote tuinen bij Londen, om een pompwerk tot het begieten van den tuin te bestieren; op de markt van Smithfield gebruikt een slager een klein stoomwerktuig tot het vleeschhakken en worstmaken, waartoe het zeer fijn gehakt vleesch, door middel eener pers, in de lange darmen wordt gedreven, om daarvan worst te maken.

VOLKSONDERNEMINGEN IN GROOT-BRITTANNIE.

Dupin verhaalt ons, dat de Fransche regering, na het eindigen van den oorlog, in eenen tijd dat hare financien in den bloeijendsten toestand waren, voor openbare werken, straten, kanalen, havens, enz., jaarlijks niet meer dan eene som van 1,290,000 pd. st. heeft kunnen besteden, en deze som niet eens genoegzaam voor derzelver onderhoud is geweest. In Groot-Brittannie werden voor eene enkele onderneming, onder 235 dergelijken — voor het aanleggen der St. Catharina's dokken — die het parlement inwilligde, in het jaar 1825, niet minder dan 1,350,000 pd. st. bestemd. Men behoeft slechts deze daadzaak te weten, om het grootsche der Britsche openbare werkzaamheid te bewonderen.

De groote staatkundige vragen, welke het parlement van 1825 bezig hielden, hebben de aandacht van het land en van Europa bijna alleen tot zich getrokken, eensdeels, wijl bij de verhandelingen, waartoe dezelve aanleiding gaven, de talenten der staatsmannen zich op het luisterrijkste konden vertoonen, en ten anderen, om dat de onderwerpen zelve gewigtige staatsbelangen betroffen. Maar de niet minder gewigtige aangelegenheden van den landbouw kunnen, wanneer ook al enkele de opmerkzaamheid tot zich trokken, reeds daarom minder het voorwerp van eene even levendige deelneming worden, omdat alles, wat dezelve betreft, meestal in bijzondere commissien verhandeld wordt. Over haar geheel beschouwd, echter, leveren zij het beeld op van eene inspanning van krachten en eene groothartige gemeenebestgezindheid, zoo als men dit nergens elders in de wereld vindt. Een zoodanig overzigt geeft de onlangs uitgekomene lijst der verhandelingen in de wetgeving, (*List of petitions and Private Bills in Parliament, and proceedings thereupon, session 1825*), dewelke een gedeelte der officiele stukken van het lagerhuis uitmaakt. Dezelve is naar Alphabetische orde ingerigt, en bevat in eenen regel den naam en het onderwerp van het verzoek, den dag van indiening, de dagen der eerste, tweede en derde lezing, en den dag van de koninklijke goedkeuring. Wij zullen, naar aanleiding van dit overzigt, het gezegde over de algemeene nijverheid, waarin zich het krachtige leven van een welgeordend gemeenebest vertoont, trachten te staven, en aan te toonen, welke rigtingen de belangen der verzoekers volgden, en in hoeverre de uitslag de aangelegenheden des lands bevorderlijk kan zijn. Het getal verzoeken en bijzondere voorstellen bedroeg, gedurende de zitting van dezen jare, 438, waarvan 358 tot de eerste, 319 tot de tweede, 294 tot de derde lezing werden toegelaten, en 286 de koninklijke goedkeuring verwierven. Het geheele stelsel dezer bijzondere voorstellen, de ingewikkelde belangen, welke tot de verzoeken aanleiding geven, of met dezelve strijdig zijn, de ijver en de werkzaamheid, waarmede deze voorstellen in het parlement behandeld worden, en de groote verantwoordelijkheid, welke zij den leden der commissie opleggen, zijn zelfs in Groot-Brittannie weinig bekend. *Dupin's* voortreffelijk werk, over de magt des handels van Groot-Brittannie, kan ons leeren, welke bepalingen, bij het vestigen van maatschappijen ter bevordering van openbare ondernemingen, moeten gevolgd worden. Denkt bij voorbeeld iemand, het aanleggen van een kanaal, eene brug, eenen grooten weg, is nuttig voor het graafschap, waarin hij woont, dan deelt hij zijn ontwerp aan anderen mede, die alsdan in eene vergadering daarover raadplegen. Draagt het ontwerp de goedkeuring weg, dan wordt er een plan voor eene vereeniging ontworpen, en aan de personen, welke den meesten invloed in de graafschap hebben, voorgelegd. Na opgevolgde goedkeuring van het plan, wordt er een, door de dagbladen aangekondigde algemeene vergadering, van de bij het ontwerp het meest belanghebbende personen gehouden, waarin de zaak openlijk wordt ontwikkeld. Men ziet van het plan af, als de

meerderheid daar tegen stemt; in het tegengestelde geval echter, wordt er eene inschrijving geopend, om de benoodigde kosten bijeen te brengen. Alsdan wordt er eene voorbereidende commissie benoemd, welke de bestekken en begrooting van kosten maakt, en de noodige berigten verzamelt. Te dien einde wendt zich de commissie aan landmeters en bouwkundigen, welker berigten, met de bewijsstukken, in de tweede algemeene vergadering der onderteekenaars, worden voorgebragt. Zijn de gemaakte bestekken opgehelderd en goedgekeurd geworden, dan zet de commissie haren arbeid voort. Bij ondernemingen van aanbelang, worden ook wel onderscheidene deskundigen, van elkanderen onafhankelijk, geraadpleegd, en uit de verschillende plans, het beste gekozen. Het is klaarblijkelijk, hoe voordeelig hier de wedijver van bekwame mannen moet zijn, welke bij deze gelegenheden, alles aanwenden, om hunnen roem te vermeerderen, of immers te handhaven. Is het plan gekozen, dan laat de commissie door de deskundigen, verscheiden afschriften en schetsen van het uit te voeren werk en der landerijen, waardoor hetzelve moet aangelegd worden, vervaardigen. Bij dezelve wordt eene lijst gevoegd van de graafschappen, kerspelen, steden en dorpen, alsmede der eigenaars van ieder stuk land, die bij het ontwerp belang hebben.

(*Het Vervolg hierna.*)

Mengelwerk.

HERSTEL EN INVOERING DER NEDERLANDSCHE TAAL.

(Vervolg en Slot van No. 139.)

Over de landhuishoudkunde houdt men insgelijks voorlezingen in het Latijn. Op de zuidelijke hoogescholen is dat zoo wat in het gebrokene, doch op de noordelijke universiteiten, is dit in vollen gang. Aan het oogmerk evenwel wordt niet beantwoord, het ontbreekt aan toehoorders, en dit gebrek zou zich meer en meer vergroot hebben, indien gelukkiglijk de Theologanten ter vervulling niet waren *voorbeschikt*. Deze Heeren zijn getrouw bij de lessen, en vertolken die vervolgens aan de boeren, onder welken zij het Evangelie moeten prediken. Die boeren intusschen weten er meer van dan hunne herders, en bespotten niet zelden eene zoo dwaze en gebrekkige theorie. Waren de hier bedoelde voorlezingen daarentegen in de landtaal, dan konden er duizenden deel aan nemen; vele landjonkers, houtvesters en fabrikanten zouden er hun voordeel in vinden, en er hunne kinderen niet van willen verstéken. Ook kon dit het middel wezen, om geschriften over dat vak te doen ontstaan, die, op de ondervinding gegrond, weldra tot roem zouden zijn van onze taal, van onze letterkunde en van ons vaderland.

Zoo er daarenboven lessen gegeven werden in de werktuigkunde, dan behoeften wij in die tak van wetenschap evenmin achter te liggen; maar die lessen zouden, om nuttig te wezen, in de eerste plaats verstaanbaar moeten zijn. Het voorbeeld van zekeren Geleerde, die over de Stoombooten in het Latijn gehandeld heeft, diende zoo min mogelijk nagevolgd te worden.

Dat ook de verdere studien, met name, die der Theologie en Regten, in de volkstaal behoorden plaats te hebben, is duidelijk. Het is met die wetenschappen even zoo gelegen als met alle andere, en wij hebben slechts aan de Duitschers en Franschen te vragen, op welke wijze zij hunne groote mannen van het tegenwoordige tijdvak gevormd hebben. Onze eigenliefde erkent ongaarne hunne meerderheid; over hunne verdiensten wordt dikwerf gezwegen; doch hoe men de zaak ook plooijen wil, zoo zijn hunne werken aanwezig, en onontbeerlijk geworden voor de leergierige jeugd.

Reeds is de kennis van vele levendige spraken, in eene soort van hoofdstudie veranderd, welke voortaan niet te vermijden is. Het wordt dus raadzaam zich daar naar te voegen; doch waarom dit alles door den Romeinschen trechter der Hoogleeraren moet loopen, blijft voor den scherpzinnigsten altijd nog onverklaarbaar. De kortste weg is in wetenschappen altijd de beste, en zoo men dit slechts in het oog wilde houden, dan zou er voorzeker niet meer aan gedacht worden, om het Fransche regt in het Latijn en de werken van MERLIN op de wijze der Monniken te verklaren. GROTIUS begreep het geheel anders in zijnen tijd, en schreef zijne verhandeling, over de toen in gebruik zijnde regtspleging, in de Nationale taal. Dat dit geen louter geval zij, en GROTIUS het gebruik van het Nederlandsch, inzonderheid voor de Rectorschappen van belang rekende, ja boven het Latijn stelde, dat kan men nazien in zijne vergelijking der Gemeenebesten, *Cap. XXV. de lingua*. In de wetenschappen, welke de Geneeskunde aanverwant zijn, staan wij op verren afstand achter onze naburen. Onze Professoren weten dat zeer wel en houden daarom Latijnsche voorlezingen over IHENARD en BIOT. Op die wijze evenwel zijn wij slechts ten halve geholpen, en doen zij de helft van het niet niet, dat een goed handboek zoude te weeg brengen. Dat ik nu, wat die vakken betreft, de meerderheid der Engelschen en Franschen insgelijks aan de behandeling in de landtaal toeschrijf, zal men mij zeker niet gewonnen geven. Het is ook niet uitsluitend de oorzaak, doch zoo men het geschil van alle kanten, en uit een onpartijdig oogpunt beschouwen wil, dan twijfel ik niet, of men zal erkennen moeten, dat de behandeling der wetenschappen in eene levendige taal op derzelver bloei van eene gunstige werking is.

SIMON STEVYN was van dat gevoelen; hij schreef de vorderingen der Franschen aan die oorzaak toe, en drong er ernstig op aan, om toch de wetenschappen in onze moedertaal te doen onderwijzen, bij welke gelegenheid hij ten duidelijkste betoogd heeft, hoe uitnemend zij daartoe geschikt en alle andere talen vooruit is. Met toepassing op het Latijn, zoo verlangde die groote man, dat hetzelve vooral in de wiskunst niet zou gebruikt worden. Hij geloofde zelfs, dat de Romeinen niet eenen wiskunstenaar van naam hebben voortgebragt, alleen om dat hunne taal ongeschikt is voor de behoefte van die belangrijke wetenschap.

VAN SWINDEN en DE GELDER schijnen dit begrepen te hebben; zij behooren tot de weinigen, welke zich hunne moedertaal nimmer schaamden, en, in spijt van het vooroordeel, tot derzelver luister en tot roem van hunnen geboortegrond zijn werkzaam geweest. Op zulke mannen mogen wij trotsch zijn; de vreemdelingen hebben niets beters, dan hetgeen er van hen het licht ziet.

Dat er nu Geleerden zijn, die in goed Latijn waarlijk goede zaken te voorschijn brengen, is onbetwistbaar. Er zijn er, die getoond hebben, dat nieuwe wetenschappen in de taal der ouden verstaanbaar te behandelen zijn. BORGER bewijst ons, door deszelfs *Mysticismus*, dat een man als hij, des noods, over KANT en FICHTE zou kunnen lezen. Zulke voorbeelden zijn er nog eenige wenige; doch dat alles getuigt even min voor het Latijn, als een jaartellend gedicht voor de poëzij. De nieuwere Joden hebben op die wijze ook eenige wetenschappelijke werken in het Hebreeuwsch vervaardigd, die SALOMO wel zou bewonderen, maar niet goedkeuren.

Zoo alle Geleerden evenwel naast BORGER konden staan, dan nog zou het gebruik der Latijnsche taal slechts het goede vertragen, zonder daarvoor nog stellig nadeelig te wezen. In dit oogenblik heeft dit laatste plaats. De meeste Hoogleeraren weten er zelve geen weg mede en de kundigste vinden in hun dialekt altijd nog eenige zwarigheid, om verstaan te worden.

Voorheen was die zwarigheid minder groot. De Professoren in het Noorden waren grootendeels Hollanders van geboorte, en de Studenten vonden niets vreemds aan hunne zonderlinge uitspraak. In het Zuiden had men vorminge, die den toon gaven, en die Heeren behielpen zich met hun klooster-accent, dat de leergierigen gemakkelijk konden bevatten. Thans is de zaak veranderd en wij vinden onder de Hoogleeraren eene volstrekte verwarring van talen en tongvallen. Zoo zij nu genoodzaakt waren om de landtaal te spreken, dan zouden zij begrijpen, of, wat misschien nog beter was, zij zouden naar hunne haardsteden terug keeren. Nu daarentegen spreken zij, voor een groot deel, als Zendelingen in de Woestijn en worden van niemand verstaan.

ARNHEM, den 26. November.

Het water is hoog in den Rijn aan de paal:

Den 25. Nov. 3 El 5 Palm 0 Duim; gewassen 10 D. gevallen 0 D.
Den 26. dito. 3 El 5 Palm 0 Duim; gewassen 0 D. gevallen 0 D.

Te ARNHEM, bij C. A. THIEME, Boekdrukker.